

Δράσεις και εκπαιδευτικά περιβαλλοντικά προγράμματα στον υγρότοπο της Βραυρώνας

Χριστίνα Βίτους

MSc Παιδαγωγικού
Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπαίδευσης
Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής
Μεσσηνίας 6, Λυκομπούτι, Αρτεμις, Τ.Κ. 19016
Τηλ. 22940-46611, 6932443642
cristina_vitus@yahoo.gr

Ρούλα Τρίγκου

Δασολόγος- MSc. Διαχείρισης & Προστασίας Φυσ. Περιβάλλοντος
Συντονίστρια Δράσεων Ενημέρωσης-Εναισθητοποίησης
Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία
Θεμιστοκλέους 80, Αθήνα, ΤΚ 10681
Τηλ. 210 8228704, 210 8227937
rtrigou@ornithologiki.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ανάμεσα στην Αρτέμιδα και το Μαρκόπουλο, σε μια εύφορη πεδιάδα που διαρρέεται από το χείμαρρο Ερασίνο, ο υγρότοπος της Βραυρώνας αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα καταφύγια άγριας ζωής της Αττικής. Σε απόσταση μόλις 30 χιλιομέτρων από την Αθήνα, βρίσκεται ένα υπέροχο τοπίο με πλούσια ιστορία που έχει παραμείνει σχεδόν αναλλοίωτο από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα. Η μεγάλη ποικιλία βιοτόπων σε συνδυασμό με τις ήπιες μεθόδους εκμετάλλευσης από τον άνθρωπο δημιούργησαν ένα οικοσύστημα μοναδικής αξίας. Λόγω της σημαντικότητάς της για την βιοποικιλότητα, η περιοχή έχει ενταχθεί στο ευρωπαϊκό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Natura 2000.

Η προστασία και ανάδειξη του υγροτόπου αποτελεί τον κύριο στόχο των δράσεων που υλοποιεί η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία στον υγρότοπο, σημαντικό μέρος των οποίων αποτελούν οι δράσεις ενημέρωσης – εναισθητοποίησης και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που υλοποιούνται σε καθημερινή βάση σε συνεργασία με εκπαιδευτικές ομάδες. Η παρουσία των παιδιών στον υγρότοπο, αλλά και η υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας και άλλων πολιτών μέσω ποικίλων δράσεων αποτελεί τη ζωοποιό δύναμη για τον υγρότοπο και το σημαντικότερο στοιχείο που μπορεί να συντελέσει στην προστασία του.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: υγρότοπος Βραυρώνας, χλωρίδα, πανίδα, προστατευόμενη περιοχή, δράσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, συνεργασία.

Σχήμα 1: Άποψη του αρχαιολογικού χώρου και του υγροτόπου της Βραυρώνας.
(Φωτ: Χρήστος Βλάχος/ Ορνιθολογική)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ανάμεσα στην Αρτέμιδα και το Μαρκόπουλο, σε μια εύφορη πεδιάδα που διαρρέεται από το χείμαρρο Ερασίνο, ο υγρότοπος της Βραυρώνας αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά καταφύγια άγριας ζωής της Αττικής. Σε απόσταση μόλις 30 χιλιομέτρων από την Αθήνα, απαντάται ένα υπέροχο τοπίο με πλούσια ιστορία που έχει παραμείνει σχεδόν αναλλοίωτο από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα. Η μεγάλη ποικιλία βιοτόπων σε συνδυασμό με τις ήπιες μεθόδους εκμετάλλευσης από τον άνθρωπο δημιούργησαν ένα οικοσύστημα μοναδικής αξίας.

Πηγή ζωής για τον άνθρωπο και τη φύση, ο χείμαρρος Ερασίνοσ δημιούργησε τις συνθήκες για τη δημιουργία του υγροτόπου, ενώ το νερό του χρησιμοποιείται για το πότισμα των καλλιεργειών που συνορεύουν με τις όχθες του. Οι καλαμώνες, τα υγρολίβαδα και οι αρμυρικώνες είναι συνυφασμένα με την ύπαρξη του χείμαρρου, όπως και τα αμπέλια, οι φιστικιές και τα κηπευτικά που καλλιεργούνται στις παρακείμενες εκτάσεις. Εκμεταλλεζόμενα αυτή τη μοναδική ποικιλία, περισσότερα από 180 είδη πουλιών έχουν παρατηρηθεί, ενώ η περιοχή είναι πλούσια σε ερπετά, αμφίβια και μικρά θηλαστικά. Αυτή η μεγάλη ποικιλία σε είδη προσελκύει και σημαντικό αριθμό χερσαίων (αλεπού, κουνάβι, νυφίτσα) και ιπτάμενων θηρευτών (Ξεφτέρι, Πετρίτης, Αετογερακίνα, Φιδαιτός κ.α.), ενώ τα γλυκά νερά που χύνονται στη θάλασσα δημιουργούν ένα υφάλμυρο οικοσύστημα στο οποίο διαβιούν μεγάλοι αριθμοί ψαριών, τα οποία με τη σειρά τους αποτελούν τροφή για ερωδιούς, Αλκυόνες και γλάρους.

Ο υγρότοπος και η γύρω περιοχή έχουν ενταχθεί στο δίκτυο των Τόπων Κοινοτικής Σημασίας με βάση την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τη προστασία των οικοτόπων και έχει συμπεριληφθεί στο ευρωπαϊκό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Natura 2000.

Σχήμα 2 & 3: Ο Λιμνοβάτραχος και ο Αργυροτσικνιάς αποτελούν δύο από τους χαρακτηριστικότερους «κατοίκους» του υγροτόπου της Βραυρώνας. (Φωτ: Λευτέρης Σταύρακας/ Ορνιθολογική)

Όπως όλες οι φυσικές περιοχές που είναι παρακείμενες ενός μεγάλου αστικού κέντρου, ειδικά αν πρόκειται για το μεγαλύτερο της χώρας, ο υγρότοπος της Βραυρώνας δέχεται σε καθημερινή βάση πολλαπλές πιέσεις. Η ανεξέλεγκτη ρίψη μάζων και λοιπών σκουπιδιών αποτελεί πολύ σημαντικό πρόβλημα για τον υγρότοπο. Επίσης, η παράκτια ζώνη μετατρέπεται σε «πίστα» για τροχοφόρα μέσα κατά την ξηρή περίοδο, ενώ στην περιοχή παρατηρούνται πολύ συχνά φαινόμενα λαθροθηρίας, λαθραλιείας και παγίδευσης μικρών πουλιών με ξόβεργες. Επιπλέον, η οικιστική πίεση είναι ιδιαίτερα έντονη, ιδιαίτερα στις παρυφές της προστατευόμενης περιοχής.

Σχήμα 4: Η ρίψη σκουπιδιών και μάζων αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του υγροτόπου. (Φωτ: Ρούλα Τρίγκου/ Ορνιθολογική)

Για όλους τους παραπάνω λόγους, καθίσταται επιτακτική η προστασία και ανάδειξη της περιοχής της Βραυρώνας προκειμένου να διαφυλαχθεί η ιδιαιτερότητα του τοπίου αλλά και η διατήρηση της σημαντικής βιοποικιλότητας που φιλοξενεί. Η προστασία και ανάδειξη του υγροτόπου αποτελεί τον κύριο στόχο των δράσεων που υλοποιεί η

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία στον υγρότοπο στο πλαίσιο Προγράμματος που υλοποιείται στην περιοχή από το 2008, με την υποστήριξη του Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών. Σημαντικό μέρος των δράσεων του Προγράμματος αποτελούν οι δράσεις ενημέρωσης – ευαισθητοποίησης και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που υλοποιούνται σε καθημερινή βάση στον υγρότοπο σε συνεργασία με εκπαιδευτικές ομάδες της ευρύτερης περιοχής του υγροτόπου, καθώς και άλλων περιοχών. Η παρουσία των παιδιών σε σχεδόν καθημερινή βάση στον υγρότοπο, αλλά και η υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας και άλλων πολιτών μέσω ποικίλων δράσεων (π.χ. καθαρισμών) αποτελεί τη ζωοποιό δύναμη για τον υγρότοπο και το σημαντικότερο στοιχείο που μπορεί να συντελέσει στην προστασία του.

ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Η περίπτωση του Υγροτόπου της Βραυρώνας αποτελεί παράδειγμα της συμβολής της εκπαιδευτικής δράσης και της ευαισθητοποίησης του κοινού στην προστασία ενός σχετικά μικρής έκτασης υγροτόπου.

Στον υγρότοπο έχει δημιουργηθεί, στο πλαίσιο του Προγράμματος, πλήθος υποδομών, όπως πινακίδες ερμηνείας του περιβάλλοντος, προστατευτική ξύλινη περίφραξη, δίκτυο περιηγητικών διαδρομών, κ.ά. με σκοπό την ενημέρωση των ομάδων χρηστών του υγροτόπου καθώς και τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής.

Σχήμα 5 & 6: Πινακίδα ερμηνείας περιβάλλοντος με γραφή Braille και ηχοακουστικό σύστημα & Περιήγηση σχολικών ομάδων στο μονοπάτι για άτομα με προβλήματα όρασης.
(Φωτ: Ρούλα Τρίγκου/ Ορνιθολογική)

Με σκοπό η γνωριμία με τη φύση που φιλοξενεί ο υγρότοπος της Βραυρώνας να μην είναι προνόμιο λίγων -όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις- αλλά όλων, εγκαινιάστηκε τον Απρίλιο του 2011 το πρώτο μονοπάτι στην Ελλάδα για άτομα με προβλήματα όρασης. Το μονοπάτι είναι εξοπλισμένο με ειδικό σύστημα ξενάγησης, συμβατό για άτομα με προβλήματα όρασης και περιλαμβάνει πινακίδες ερμηνείας του περιβάλλοντος, ειδικά διαμορφωμένες και ανάγλυφα σχεδιασμένες ανά θεματική ενότητα («υγρότοπος», «υγρολίβαδα», «καλλιέργειες-θαμνώνες»). Επίσης περιλαμβάνει ηχο-ακουστικό σύστημα, ώστε ο επισκέπτης να ακούει τους ήχους χαρακτηριστικών

πουλιών του υγροτόπου. Το μονοπάτι είναι συμβατό για όλες τις ομάδες επισκεπτών, καθιστώντας την περιήγηση στον υγρότοπο μια ξεχωριστή εμπειρία. Αξίζει να αναφερθεί ότι το μονοπάτι για άτομα με προβλήματα όρασης, λόγω της μεγάλης αποδοχής που έτυχε από το σύνολο του κοινού και κυρίως των παιδιών, αποτελεί πλέον τη βασική διαδρομή στην οποία υλοποιείται το Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Ενημέρωσης των επισκεπτών του υγροτόπου.

Σχήμα 7 & 8: Υλοποίηση δραστηριοτήτων Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με σχολικές ομάδες Δημοτικού και Γυμνασίου. (Φωτ: Ρούλα Τρίγκου/ Ορνιθολογική)

Κάθε χρόνο, στη διάρκεια το σχολικού έτους, υλοποιείται πλήθος περιβαλλοντικών προγραμμάτων με στόχο την απόκτηση γνώσης για τη φύση και τη ζωή του υγροτόπου της Βραυρώνας. Η Ορνιθολογική υλοποιεί το Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «*Βραυρώνα: γνωρίζοντας έναν παράκτιο υγρότοπο*» που απευθύνεται στους μαθητές όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης με σκοπό να γνωρίσουν καλύτερα και να αγαπήσουν τον υγρότοπο της Βραυρώνας, ώστε στη συνέχεια να προκύψει ως φυσική συνέπεια η φροντίδα τους γι' αυτόν. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα βιωματικό, με δραστηριότητες στη φύση που έχει ως στόχο:

- 1) Να παρακινήσει τα παιδιά να βρεθούν στην εξοχή του υγροτόπου Βραυρώνας με αίσθημα περιέργειας για τα μυστικά της φύσης του.
- 2) Να γνωρίσουν τα παιδιά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής
- 3) Να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές/τριες όσον αφορά τους υγρότοπους και τις απειλές που αντιμετωπίζουν
- 4) Να καλλιεργηθεί η ικανότητα συνεργασίας σε ομάδες, συστηματικής παρατήρησης και έρευνας
- 5) Να κατανοήσουν τα παιδιά πώς επηρεάζει ο άνθρωπος με τις δραστηριότητές του, θετικές ή αρνητικές, τη ζωή στον υγρότοπο.
- 6) Οι μαθητές/τριες να στοχαστούν περιβαλλοντικά προβλήματα και ίσως να αναθεωρήσουν συνήθειες και συμπεριφορές που επηρεάζουν το περιβάλλον της περιοχής.

Σχήμα 9: Επίσκεψη μαθητών στον υγρότοπο. (Φωτ: Χριστίνα Βίτους)

Κάθε χρόνο, με αφορμή τον εορτασμό της Ευρωπαϊκής Γιορτής των Πουλιών που γιορτάζεται το πρώτο Σαββατοκύριακο του Οκτώβρη σε περισσότερες από 30 χώρες, διοργανώνεται στον υγρότοπο της Βραυρώνας ειδική εκδήλωση η οποία περιλαμβάνει ποικίλες δράσεις όπως παρατήρηση πουλιών, περιβαλλοντικά παιχνίδια, υπαίθρια έκθεση φωτογραφίας και απελευθέρωση άγριων πουλιών. Σκοπός της εκδήλωσης είναι η γνωριμία του κοινού με τον κόσμο των πουλιών, η ανάδειξη της σημαντικότητάς της προστασίας τόσο των ίδιων όσο και των βιοτόπων τους και η ευαισθητοποίηση του κοινού σε περιβαλλοντικά θέματα.

Σχήμα 10: Απελευθέρωση πουλιών σε συνεργασία με τον Σύλλογο Προστασίας και Περίθαλψης Άγριας Ζωής ANIMA . (Φωτ: Χριστίνα Βίτους)

Σχήμα 11: Διοργάνωση στον υγρότοπο υπαίθριας έκθεσης φωτογραφίας στο πλαίσιο της Γιορτής Πουλιών. (Φωτ: Ρούλα Τρίγκου/ Ορνιθολογική)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι δράσεις και τα περιβαλλοντικά προγράμματα που υλοποιούνται στον υγρότοπο της Βραυρώνας έχουν μεγάλη σημασία στην ανάδειξη της περιοχής, στην απόκτηση γνώσεων της τοπικής ιστορίας και στην ευαισθητοποίηση της εκπαιδευτικής κοινότητας και των πολιτών απέναντι στα περιβαλλοντικά ζητήματα. Ο υγρότοπος της Βραυρώνας είναι μια περιοχή που είναι ανάγκη να συνεχιστεί να αναδεικνύεται και να προστατεύεται για τον ξεχωριστό της χαρακτήρα που συνδυάζει το χτες με το σήμερα, την αρχαιότητα με τη φύση, αλλά και ως παράδειγμα ενός υγρότοπου που αν και βρίσκεται δίπλα στο μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας, παραμένει ακόμα άγνωστος σε εκατοντάδες παιδιά που ζουν στο λεκανοπέδιο της Αττικής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βενέτη Α. (1998). Εκπαίδευση και Ευαισθητοποίηση των πολιτών για την αειφορία, *Για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Έκδοση του Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε., Τεύχος 12.

- Γεωργόπουλος Α. & Τσαλίκη Ε. (1993). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα
- Δήμου Κ., (2003). Μεθοδολογία Προσέγγισης των Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. *Για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Έκδοση του Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε., Τεύχος 28.
- Ζαλίδης Χ. & Μαντζαβέλας Α. (1994). *Απογραφή των ελληνικών υγρότοπων ως φυσικών πόρων*, ΕΚΒΥ.
- Κοσμίδης Π. (2000). Περιβαλλοντικές επισκέψεις σχολείων σε υγρότοπους, εμπειρίες-προβλήματα-προοπτικές, *1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Δ/σης Α/μιας Εκπαίδευσης Πειραιά*.
- Κουρουζίδης Θ. (2000). Τυπική και άτυπη Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και τοπικά περιβαλλοντικά προβλήματα σε υγρότοπους, *1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Δ/σης Α/μιας Εκπαίδευσης Πειραιά*.
- Μπόμπορη Δ. (1997). *Το έργο οικοτόπων στην Ελλάδα: Δίκτυο Φύση 2000*, ΕΚΒΥ.
- Ράγκου Π. (2004). Η συστηματική προσέγγιση και η μοντελοποίηση-προσομοίωση: κριτική ανάλυση της διδακτικής τους αξίας στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. *Για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Έκδοση του Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε., Τεύχος 30.
- Τρίγκου Ρ., Σταύρακας Α. & Γαγάνης Κ. (2011). Αναφορά Προγράμματος Βραυρώνας. Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Αθήνα.
- ΥΠ.Ε.ΧΩ.ΔΕ. (1997): *Γνωρίζοντας τους υγρότοπους ας προστατέψουμε την ομορφιά*, Αθήνα.
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, (2004): *Υγρότοποι μια πολύτιμη εθνική κληρονομιά*, Αθήνα.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.ornithologiki.gr>